

FAKULTA ústav
STAVEBNÍ matematiky
a deskriptivní geometrie

BAA001 Matematika I

4. Matice

4.1 Matice

4.2 Operace s maticemi

4.3 Hodnost matice

4.4 Inverzní matice

4.5 Maticové rovnice

Mgr. BLANKA MORÁVKOVÁ, Ph.D.

Definice

Matice typu (m, n) , kde $m, n \in \mathbb{N}$ je uspořádaná soustava $m \cdot n$ čísel zapsaných ve tvaru tabulky do m řádků a n sloupců.

Matici typu (m, n) zapisujeme

$$\begin{pmatrix} a_{11} & a_{12} & \dots & a_{1n} \\ a_{21} & a_{22} & \dots & a_{2n} \\ \vdots & \vdots & \ddots & \vdots \\ a_{m1} & a_{m2} & \dots & a_{mn} \end{pmatrix}.$$

$a_{11}, a_{12}, \dots, a_{mn} \dots$ **prvky matice**

a_{ij} ... prvek ležící v i -tém řádku a j -tém sloupci

– i ... **řádkový index**

– j ... **sloupcový index**

Stručný zápis: A , (a_{ij}) , $(a_{ij})_m^n$

$m \neq n$ ... **obdélníková matice**

$m = n$ ... **čtvercová matice n -tého řádu**

- $a_{11}, a_{22}, \dots, a_{nn}$ ..... **hlavní diagonála**
- $a_{n1}, a_{2,n-2}, \dots, a_{n1}$ ... **vedlejší diagonála**

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 \\ 5 & 6 & 7 & 8 \\ 9 & 0 & 4 & 2 \\ 3 & 7 & 1 & 5 \end{pmatrix}$$

Speciální matice

- **Řádková matice** (řádkový vektor)
  - matice typu $(1, n)$
  - např.: $(1 \ 2 \ 3 \ 4 \ 5)$
- **Sloupcová matice** (sloupcový vektor)
  - matice typu $(m, 1)$
  - např.: $\begin{pmatrix} 1 \\ 2 \\ 3 \end{pmatrix}$
- **Nulová matice**
  - $a_{ij} = 0 \dots$ všechny prvky jsou rovny nule
  - značíme O
  - např.: $O = \begin{pmatrix} 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$

Speciální čtvercové matice

■ Diagonální matice

- $\begin{cases} a_{ij} \neq 0 & \text{pro } i = j \\ a_{ij} = 0 & \text{pro } i \neq j \end{cases}$ ... všechny prvky mimo hlavní diagonálu jsou nulové

- např.: $\begin{pmatrix} 2 & 0 & 0 \\ 0 & 3 & 0 \\ 0 & 0 & 4 \end{pmatrix}$

■ Jednotková matice

- $\begin{cases} a_{ij} = 1 & \text{pro } i = j \\ a_{ij} = 0 & \text{pro } i \neq j \end{cases}$ ... diagonální matice, kde všechny prvky hlavní diagonály jsou rovny jedné

- značíme E

- např.: $E = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 \\ 0 & 0 & 1 \end{pmatrix}$

▪ Dolní trojúhelníková matice

- $a_{ij} = 0$ pro $j > i$ ... všechny prvky nad hlavní diagonálou jsou nulové

- např.:
$$\begin{pmatrix} 1 & 0 & 0 \\ 2 & 3 & 0 \\ 4 & 5 & 6 \end{pmatrix}$$

▪ Horní trojúhelníková matice

- $a_{ij} = 0$ pro $i > j$ ... všechny prvky pod hlavní diagonálou jsou nulové

- např.:
$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 0 & 4 & 5 \\ 0 & 0 & 6 \end{pmatrix}$$

■ Symetrická matice

- $a_{ij} = a_{ji}$ ... *prvky symetricky položené vzhledem k hlavní diagonále jsou stejné*

- např.:
$$\begin{pmatrix} 1 & -1 & 0 \\ -1 & 2 & 3 \\ 0 & 3 & 0 \end{pmatrix}$$

■ Antisymetrická matice

- $\begin{cases} a_{ij} = -a_{ji} & \text{pro } i \neq j \\ a_{ij} = 0 & \text{pro } i = j \end{cases}$ ... *prvky symetricky položené vzhledem k hlavní diagonále se liší znaménkem a všechny prvky hlavní diagonály jsou nulové*

- např.:
$$\begin{pmatrix} 0 & 1 & -2 \\ -1 & 0 & 3 \\ 2 & -3 & 0 \end{pmatrix}$$

1) Rovnost matic

$$A = (a_{ij})_m^n, B = (b_{ij})_m^n$$

$$A = B \Leftrightarrow a_{ij} = b_{ij}$$

pro $i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$

(Prvky na stejných místech se rovnají.)

2) Součet matic

$$A = (a_{ij})_m^n, B = (b_{ij})_m^n, C = (c_{ij})_m^n$$

$$A + B = C \Leftrightarrow a_{ij} + b_{ij} = c_{ij}$$

pro $i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$

(Sčítáme prvky na stejných místech.)

3) Násobení matice číslem k (k -násobek matice)

$$A = (a_{ij})_m^n, C = (c_{ij})_m^n$$

$$kA = C \Leftrightarrow ka_{ij} = c_{ij}$$

pro $i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$

(Číslem k vynásobíme všechny prvky matice A .)

4) Rozdíl matic

$$A = (a_{ij})_m^n, B = (b_{ij})_m^n$$

$$A - B = A + (-B)$$

kde $-B = (-1) \cdot B$ ... **opačná matice** k matici B

(Odečítáme prvky na stejných místech.)

Příklad

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & -3 \\ -4 & 5 & 6 \end{pmatrix}, \quad B = \begin{pmatrix} 2 & -1 & 0 \\ 7 & 3 & -4 \end{pmatrix}$$

Vypočtete:

- a) $A + B$
- b) $A - B$
- c) $2A$

Platí

A, B, C, O jsou matice téhož typu; $k, \ell \in \mathbb{R}$

1. $A + B = B + A$ *(komutativní zákon)*
2. $A + (B + C) = (A + B) + C$ *(asociativní zákon)*
3. $A + O = A$
4. $A + (-A) = O$
5. $1 \cdot A = A$
6. $k(\ell A) = (k\ell)A$ *(asociativní zákon pro násobení číslem)*
7. $(k + \ell)A = kA + \ell A$ *(1. distributivní zákon pro násobení matice číslem)*
8. $k(A + B) = kA + kB$ *(2. distributivní zákon pro násobení matice číslem)*

5) Součin matic

$$A = (a_{ij})_m^n, \quad B = (b_{jk})_n^p, \quad C = (c_{ik})_m^p$$

$$A \cdot B = C \Leftrightarrow c_{ik} = \sum_{j=1}^n a_{ij} b_{jk}$$

pro $i = 1, 2, \dots, m$; $k = 1, 2, \dots, p$

$$\begin{array}{c} i\text{-tý řádek} \\ \left(\begin{array}{cccc} a_{i1} & \dots & \dots & a_{in} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \end{array} \right) \end{array} \begin{array}{c} k\text{-tý sloupec} \\ \left(\begin{array}{ccc} \vdots & b_{1k} & \vdots \\ \vdots & b_{2k} & \vdots \\ \vdots & \vdots & \vdots \\ \vdots & b_{nk} & \vdots \end{array} \right) \end{array} = \begin{array}{c} k\text{-tý sloupec} \\ \left(\begin{array}{ccc} \dots & \dots & \dots \\ \dots & c_{ik} & \dots \\ \dots & \dots & \dots \end{array} \right) \end{array} \begin{array}{c} i\text{-tý řádek} \end{array}$$

$$c_{ik} = a_{i1} \cdot b_{1k} + a_{i2} \cdot b_{2k} + \dots + a_{in} \cdot b_{nk}$$

Příklad

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 4 \\ -1 & 2 & -3 \end{pmatrix}, \quad B = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 1 & -2 \\ 2 & 1 & 3 & 5 \\ 1 & -1 & 0 & 2 \end{pmatrix}$$

Vypočtete:

- $A \cdot B$
- $B \cdot A$

Poznámka: Násobení matic obecně není komutativní, tj. obecně **neplatí**

$$A \cdot B = B \cdot A.$$

Definice

Čtvercové matice A, B řádu n se nazývají **zaměnitelné (komutativní)**, jestliže platí $A \cdot B = B \cdot A$.

Platí

A, O, E – čtvercové matice řádu n

1. $A \cdot O = O \cdot A = O$
2. $A \cdot E = E \cdot A = A$

Platí

A, B, C – matice vhodných typů; $k \in \mathbb{R}$

- $(A \cdot B) \cdot C = A \cdot (B \cdot C)$ *(asociativní zákon)*
- $k(A \cdot B) = (kA) \cdot B = A \cdot (kB)$ *(asociativní zákon pro násobení součinu matic číslem)*
- $(A + B) \cdot C = A \cdot C + B \cdot C$ *(1. distributivní zákon)*
- $A \cdot (B + C) = A \cdot B + A \cdot C$ *(2. distributivní zákon)*

6) Mocnina matice

$$A^0 = E$$

$$A^2 = A \cdot A$$

$$A^3 = A \cdot A \cdot A$$

$$\vdots$$

$$A^n = \underbrace{A \cdot A \cdot \dots \cdot A}_n$$

7) Transponování matice

$$A = (a_{ij})_m^n$$

$$A \rightarrow A^T \quad \dots \quad a_{ij} = a_{ji}^T$$

pro $i = 1, 2, \dots, m; j = 1, 2, \dots, n$

(Zaměníme řádky za sloupce.)

– A^T je typu (n, m) ... **transponovaná matice** k matici A

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 4 & 5 & 6 \end{pmatrix} \rightarrow A^T = \begin{pmatrix} 1 & 4 \\ 2 & 5 \\ 3 & 6 \end{pmatrix}$$

Platí

A, B, C – matice vhodných typů; $k \in \mathbb{R}$

1. $(A^T)^T = A$
2. $(A + B)^T = A^T + B^T$
3. $(A \cdot C)^T = C^T \cdot A^T$
4. $(kA)^T = kA^T$

Poznámka:

- 1) Je-li matice A symetrická, pak $A^T = A$.
Je-li matice A antisymetrická, pak $A^T = -A$.
- 2) Je-li A čtvercová matice, pak
  - $A + A^T$ je symetrická matice
  - $A - A^T$ je antisymetrická matice
- 3) Každou čtvercovou matici lze rozložit na součet symetrické a antisymetrické matice

$$A = \frac{1}{2}(A + A^T) + \frac{1}{2}(A - A^T).$$

Definice

Hodnost matice A je celé nezáporné číslo, udávající maximální počet lineárně nezávislých řádků / sloupců matice A .

Značíme $h(A)$.

Platí:

A je matice typu (m, n) , O je nulová matice

- $0 \leq h(A) \leq \min(m, n)$
- $h(O) = 0$
- $h(A^T) = h(A)$

Elementární úpravy matice

1. Výměna řádků / sloupců.
2. Vynásobení řádku / sloupce nenulovým číslem.
3. Přičtení k -násobku jednoho řádku / sloupce k ℓ -násobku jiného řádku / sloupce.

Věta

Elementární úpravy nemění hodnost matice.

Poznámka:

1. Pokud upravujeme jen řádky, hovoříme o řádkových úpravách, analogicky zavádíme sloupcové úpravy.
2. Jestliže matice B vznikla elementární úpravou matice A , používáme pro označení vztahu mezi nimi značku $A \sim B$.

Každou nenulovou matici lze pomocí elementárních úprav převést na **schodovitou matici** téhož typu (m, n) .

Schodovitá matice

- každý řádek začíná větším počtem nul než řádek předchozí
- $h(A) =$ "počet nenulových řádků"

$$\begin{pmatrix} 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 \\ 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 \end{pmatrix}$$

$$\begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 & 9 & 0 \\ 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 & 5 & 6 & 7 & 8 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 1 & 2 & 3 & 4 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 5 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 & 0 \end{pmatrix}$$

Definice

Čtvercová matice A řádu n se nazývá

- **regulární**, jestliže $h(A) = n$
- **singulární**, jestliže $h(A) < n$
→ číslo $n - h(A)$ nazýváme **defekt (nulita)** matice A

Příklad

Určete hodnost matice

$$\text{a) } A = \begin{pmatrix} 1 & 2 \\ 2 & 0 \\ -1 & 3 \end{pmatrix}$$

$$\text{b) } B = \begin{pmatrix} 2 & 2 & 3 \\ 1 & -1 & 0 \\ -1 & 2 & 1 \end{pmatrix}$$

$$\text{c) } C = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 & 1 \\ -1 & -1 & -1 & -1 \\ 0 & 1 & 2 & 3 \\ 1 & 1 & 1 & 2 \end{pmatrix}$$

Definice

Nechť A je čtvercová matice. Existuje-li matice A^{-1} taková, že platí

$$A \cdot A^{-1} = A^{-1} \cdot A = E,$$

kde E je jednotková matice, nazýváme A^{-1} **inverzní matice** k matici A .

Věta

Inverzní matice k matici A existuje právě tehdy, když matice A je regulární.

Věta

Nechť A je regulární matice. Pak k ní existuje právě jedna inverzní matice.

Platí

A, B jsou regulární matice stejného řádu, $k \neq 0$ je reálné číslo.

1. $E^{-1} = E$

2. $(A^{-1})^{-1} = A$

3. $(A^{-1})^T = (A^T)^{-1}$

4. $(kA)^{-1} = \frac{1}{k}A^{-1}$

5. $(A \cdot B)^{-1} = B^{-1} \cdot A^{-1}$

Výpočet inverzní matice:

$$\left(\begin{array}{c|c} \mathbf{A} & \mathbf{E} \end{array} \right) \xrightarrow{\text{elementární řádkové úpravy}} \left(\begin{array}{c|c} \mathbf{E} & \mathbf{A}^{-1} \end{array} \right)$$

Příklad

Vypočtete inverzní matici k matici A .

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 2 & 3 \\ 3 & 2 & -1 \\ -1 & 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Řešení maticové rovnice o jedné neznámé matici X má dvě části:

1. Z maticové rovnice osamostatníme neznámou matici X .
2. Neznámou matici X vypočítáme.

Příklad

Z maticové rovnice osamostatněte neznámou matici X .

a) $X \cdot A = B$

b) $A \cdot X \cdot B = C$

c) $A \cdot X - 2B = C$

Příklad

Řešte maticovou rovnici.

$$\begin{pmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 2 & 3 & 2 \\ 1 & 4 & 2 \end{pmatrix} \cdot X = \begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 2 & 1 \\ 0 & 3 \end{pmatrix}$$

Příklad

Řešte soustavu maticových rovnic.

$$\begin{aligned} X \cdot \begin{pmatrix} 1 & 2 \\ 0 & -1 \end{pmatrix} + Y \cdot \begin{pmatrix} 1 & 3 \\ 1 & 1 \end{pmatrix} &= \begin{pmatrix} 2 & 9 \\ -5 & -6 \end{pmatrix} \\ \begin{pmatrix} 3 & 0 \\ 4 & -1 \end{pmatrix} \cdot Y &= \begin{pmatrix} 6 & -3 \\ 5 & 1 \end{pmatrix} \end{aligned}$$

**DĚKUJI
ZA
POZORNOST!**